

Bergsgårdsprofiler

Så värst kändistätt har det väl inte varit i Bergsgården, men visst kan byns historia bjuda på några välkända profiler. I huvudsak handlar det om lokalkändisar, men en och annan välkändare person har också koppling till byn. Carl von Linné passerade Bergsgården på sin Dalaresa år 17?? och under 1890-talet tillbringade Selma Lagerlöf somrarna på Gassarvet. Konstnären Walter Forslund (1911-1987) växte upp på Tomsarvet och bondkomikern Glada Kalle var intagen på Lindsberg. Sven Jerring kommenterade backtävlingar i Norlingberg, i det första direktsända radioreferatet av motorsport i Sverige. Två bybor har också suttit i Riksdagen: Lars Berger (1750-1804) var riksdagsman för borgarståndet för Falu Bergslags valdistrikt vid riksdagen 1786 och Professor Henrik Munktell (1903-1962) var ledamot av andra kammaren från 1953 (för högern). I det följande skildras några av byns kändisar i lite mer detalj.

Siluettkonstnären Sigfrid Hedman

Sigfrid Hedman föddes i november 1905, i Falun. Hans ogifta mor Augusta arbetade som jungfru hos kronolänsman Magnus Lissel och fadern jobbade på Främby. Modern hade redan vid 15 års ålder drabbats av lungshot och efter sonens födelse eskalerade sjukdomen snabbt. Augusta och sonen sändes därför till Lindsberg, tillsammans med Augustas mor Finn-Kari, som fick ansvara för att ta hand om dotter och dotterson. När Sigfrid var bara fyra månader gammal avled modern.

När Sigfrid var sex år gammal skildes han från mormodern och fick flytta in i pojkrummet, där pojkar mellan sex och femton år sov. Pojkrummet präglades av pennalism. Äldre pojkar förtryckte de yngre och dessutom chefade en brutal gammal rallare över rummet. Han hade kommit till Lindsberg med hela sin familj, men gjorde ingen skillnad på sina söner och andra pojkar. Alla fick lika mycket spö.

En barndom på Lindsberg var inte mycket av barndom i dagens mening. Lekar och nöjen var förbjudna och barnen fick tidigt delta i arbetet på det stora jordbruket. Trots förbudet mot lek och nöjen lärde sig Sigfrid i smyg att klippa silhuetter, något som så småningom kom att bli hans yrke. När pojkarna var 15 år gamla fick de 50 öre i månaden i "flitpengar" för arbetet de utförde. Chefade över ladugården gjorde under Sigfrids barndom Blind-Fia, som han beskriver som stor och stöddig. Hon saknade alltså syn, men var ladugårdens suveräna chef. Sigfrid skriver: "En pojke brukade leda henne till ladugården, där hon satte sig på en spannmålslår, öppnade snusdosan och gav order som en general. Eftersom hon skött ladugårdar på herrgårdar kunde hon sin sak. När höet var utlagt gick Blind-Fia och kände efter om det var riktigt gjort."

Sexton år gammal lämnade Sigfrid Lindsberg och var, vad det verkar, äventyrslysten. Han arbetade en tid som dräng i Enviken och senare som knobblastare i Skutskär. Att stanna på en plats var dock inte hans melodi. Han luffade under en tid landet runt, reste ett tag med ett tivolisällskap och uppträdde också som boxare. Vid 38 års ålder slog han sig så äntligen till ro och gifte sig med Sissi. Paret fick så småningom tre döttrar. Från år 1951 kunde han livnära sin familj på siluettklippningen, en konst han förfinat under åren, och ofta var det originalen från Lindsbergstiden som fick stå modell.

Siluettklippning är en konstart med en lång historia, och under 1700- och 1800-talen blev det i hela Europa vanligt att avbilda personer genom att klippa porträttprofiler. Innan fotografiets uppfinnande var skuggporträttet ett förhållandevis enkelt och billigt sätt att låta sig avbildas och vad som började som konstform för högreståndspersoner spred sig snart i de breda folklagren. Att som behövs en svart papper och en sax – det är alltså en billig konstform. Siluettklippare reste runt på marknader i landet och det gick att få sin siluett klippt både på Gröna Lund och Liseberg. I takt med att fotografier blev vanligare avtog dock siluettklippningen som sätt att avbilda personer i popularitet, istället klipptes landskapsmotiv och folklivsscener. Och det är den typen av siluettkonst som Sigfrid Hedman försörjde sig på.

Illusionisterna Solimann och Solimanné¹¹⁸

Under det sena 1920- och tidigare 1930-talet bodde i Järgarvet (närmare bestämt Bergsgården 250) de berömda illusionisterna Solimann och Solimanné. Paret var under 1920-40-talen ledande inom trolleri i Skandinavien och turnerade runt i hela Europa med sina trolleriföreställningar. De uppträdde också bland annat för den ryske tsaren, den svenska kungen Gustav V med hov och den engelske kung George och gjorde omfattande gästspel hos Karl-Gerhard. Idag är det inte så många som känner igen namnen Solimann och Solimanné, men under sin storhetsperiod var de ett välkänt namn runt om i Europa.

Solimann föddes som Vilhelm Fredrik Feldvoss den 1 juni 1885 i Örum, nära Randers i Danmark. Han var inte intresserad av att gå i faderns fotspår som bagare, utan reste istället runt i Danmark med en grupp marknadsgycklare och uppträdde med trollerier. I Halden, Norge, träffade Vilhelm den norska konsertpianisten Jenny Johannesen, född 1895, och de gifte sig.

¹¹⁸ Texten bygger på källmaterial insamlat av Gudrun Lundin Sjöberg samt hennes text om illusionistparet Solimann och Solimanné.

Paret började turnera med ett trolleriprogram där Jenny först assisterade och senare fungerade som medium. Solimann var en skicklig illusionist och trollkonstnär, som kunde flytta saker från ena delen av scenen till den andra och utföra virtuosa förvandlingsnummer. I ett nummer lade han ner en dock i väska som låstes. Strax därefter steg Solimanné upp ur väskan, klädd i samma dräkt som dockan. Han trollade också fram duvor, katter och kaniner ur hattar, samtidigt som han väloljat höll låda på danska, för att förvillan publiken. I en recension från Svenska Dagbladet från 1940 beskrivs parets framträdande på Folkan i Stockholm:

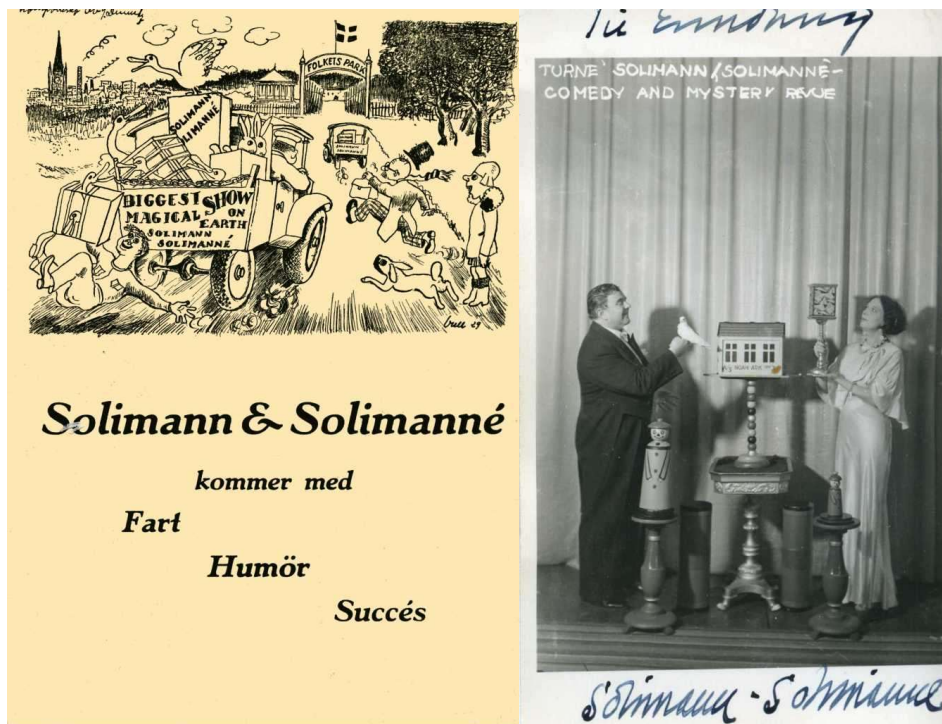
Solimann själv har allt som konstituerar en trollkarl av rang från den fenomenala fingerfärdigheten till den lika högt uppdrivna svadan. Denna fruktansvärda munhalka skulle inte göra sig hälften så bra om den inte serverades på hr Solimanns modersmål danska. Svadan är ju den dimbildning med vilken han duperar sin publik.

Solimanné bidrog också till förvillandet av publiken, genom imponerande klänningar och ideliga klädbyten under föreställningarna. I reklam till Parkstyrelserna inför folkparksturnén 1929 lyfts detta särskilt fram:

Den förut praktfulla uppsättningen är utökad och ännu mera luxuös och fru Solimanné uppträder i en massa nya absolut sista Paris toiletter. Fixt och elegant.

Det stora slagnumret i Solimanns och Solimannés föreställningar var emellertid tankeläsningen, med Solimanné som medium. Solimann plockade föremål från publiken, som Solimanné som satt på scenen med förbundna ögon fick berättade vad de var. Under föreställningar vid Mosebacke i Stockholm ville polisen förbjuda tankeläsningens akten, eftersom de ansåg att Solimann bedrev hypnotism, någon annan möjlighet sågs inte för den skickliga tankeläsningen. Solimann gav då en personlig seans för polismästaren, som kunde konstatera att ingen hypnos förekom. Det var inte den enda inblandningen med polisen, dock, vid ett uppträdande vid Londonpolisens julfest plockade han av Scotland Yards skickligaste detektiver alla värdesaker.

I Bergsgården hyrde Solimann och Solimanné fastigheten Tallhult (Bergsgården 250) av Amanda Sjöberg. Gudrun Lundin Sjöberg (Amandas barnbarn), uppväxt i grannhuset berättar om paret Solimann utifrån sin föräldrars och sina egna minnen och följande text bygger på hennes skildring. Paret Solimann var båda duktiga kockar och Solimann kunde bland annat baka goda danska wienerbröd. Solimanné var duktig på att sy och sydde alla sina scenkläder, ofta försedda med pärlor och paljetter. När hon sydde glömde hon allt annat, bland annat att laga mat. Då blev Solimann irriterad och beklagade sig för grannarna Hjalmar och Ihna Sjöberg på danska: "Jeg er så sylten". Solimanns umgicks ganska flitigt med grannarna Hjalmar och Ihna och när de vill ha kontakt med dem drog Solimann rullgardinen i stora fönstret på andra våningen upp och ner för att påkalla uppmärksamhet. Hjalmar och Ihna skötte också Solimanns scendjur under vissa turnéer. Det var ankor, kaniner, gäss, undulater och en stor papegoja vid namn Jakob. Djuren hade sitt utrymme under verandan på fastigheten och de mindre fåglarna hade Hjalmar och Ihna hemma i köket.

Papegojan Jakob kunde prata den del. Han hade bland annat lärt sig att härma Ihna när hon ropade att maten var klar till Hjalmar som arbetade med stenar på andra sidan Järgarvsvägen: "Pappa, pannkaka, pappa, pannkaka!" Ihna var papegojan Jakobs favorit. Han satt på hennes axel och plockade hårnålarna ur hennes långa hår och lät dem falla till golvet, samtidigt som han berömde sig själv: "Jakob duktig." Papegojan hade dock även mindre älskvärda sidor, en gång när Hjalmar skulle mata honom med gröt från en sked bet han över gröten och högg Hjalmar i tummen. När Gudruns syster Karin var i tioårsåldern jagade Jakob upp henne på köksborden. Det var sommar och Ihna hade gått ut i trädgårdslandet, innan Karin hade vaknat. Plötsligt hörde hon att Karin skrek på hjälp. När hon kom in stod Karin på köksbordet och Jakob var på väg att klättra upp efter ena bordsbenet. Han hade öppnat burdörren själv och jagat Karin i köket. Hon tog där köksbordet som tillflykt, men med misslyckat resultat.

Hjalmar och Ihna berättade också andra anekdoter om Solimanns, Gudrun Lundin Sjöberg skriver:

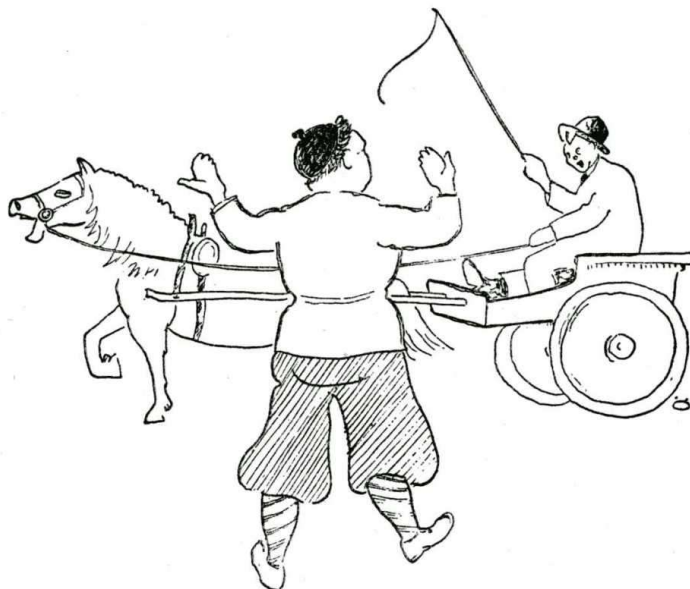
Hjalmar och Ihna hade på den tiden utedass i uthuset. En sen kväll gjorde Solimann en mansdocka i naturlig storlek. Den var stoppad med halm, förmodligen något från deras scenutrustning. Han satte den på utedasset. Sedan satt han hela morgonen i trappfönstret på gaveln, och kollade när Ihna skulle gå dit. Han lär ha sagt "må då aldrig Albertine (Ihna) gå på lokkum". Men till sist gick hon dit, blev rädd, skrek och smällde igen dörren. Solimann hade mycket roligt att han lyckats skrämma henne.

Vid den tiden, gick många av gästerna på Gassarvet från statio och förbi på nuvarande Järgarvsvägen. Solimann ville "trolla" lite även på sin fritid. Han tyckte om att skoja med folk. Från sin rekvisita tog han tulpaner som var gjorda av papper i olika färger och hade en blyspets i botten. När han visste att tåget hade kommit kastade han ut dessa tulpaner på Hjalmars och Ihnas gräsmatta mot vägen. Sedan satte han sig vid deras köksfönster och hade roligt åt några damer som gick förbi. De stannade och stirrade på dessa konstgjorda blommor. Det var ju inte så konstigt, tulpanerna såg ut som riktiga tulpaner. Dessutom var det den tid på året när det inte var tulpantid.

Det finns också en annan välbekant anekdot om Solimann, bland annat publicerad i Dalahistorier från 1954, under rubriken "Per och trollkarlen":

Den riksbekante "trollkarlen" Solimann bodde några år strax utanför Falun. Han syntes ofta komma körande med sin lilla sportbil och höll gärna god fart. Vid Bäckeå körd han ivrigt tutande förbi Per Åkerblom i Botäkt, vilkens häst var nära att skrämmas i sken. Solimanns åk försvann ur sikte, och Per fortsatte i sakta mak mot staden. Ett stycke längre fram låg Solimanns bil upp och ner i diket, och den lille trolleriprofessorn bad ivrigt gestikulerande om ett handtag för att få vagnen på "fötter" igen. "Trölla nu å din savil", sa Per och smackade på hästen.

Solimann avled 1947, Solimanné 1953.

Bergsgårdssonen som blir militärattaché i Moskva

På en udde vid Gryckens södra strand, strax efter att man passerat gångbron över Västerån finns en husgrund, vars placering idag framstår som något ologisk. Visserligen är vi inte långt från riksvägen och järnvägsstationen, men inga andra hus finns i närheten och platsen är avskild från resten av byn av Västerån. På äldre kartor syns att området, som kallas Skärs hage, tidigare karakteriserats av stora odlade marker – och särskilt långt till bebyggelsen i Klubbtäkt var det inte heller.

Det är oklart när huset vid Skärs hage byggdes, men i husförhörslängderna hittar vi ett tragiskt familjeöde från 1900-talets första år. År 1903 flyttar kommunalordförande Anders Olsson (f. 1862) hustrun Hilda Katarina (f. 1869) och barnen Anders Engelbrekt (f. 1896) och Anders Waldemar (f. 1899) till Skärs hage. År 1906 föds ytterligare ett barn, dottern Margareta Anna Augusta. Familjelyckan i Skärs hage blir dock kortvarig, redan i oktober 1908 avlider Hilda Katarina vid 44 års ålder av ”hjärtförslamning”. Knappt fyra månader senare tar Anders självmord och de tre barnen, i åldrarna tre till tretton år, blir föräldralösa. Syskonen bor kvar på Skärs tillsammans med familjens piga i ungefär ett halvår efter föräldrarnas bortgång och flyttar sedan till morfadern Alfred Flodström i Falun. Alfred avlider 1915, vid 85 års ålder. Ansvaret för barnen tas då över av Erika Sofia Eriksson (f. 1862) som uppges ”förestå hemmet för barnen Olsson”. Alla tre barnen tar sig så småningom moderns flicknamn Flodström.

Anders Valdemar Flodström avlade studentexamen i Falun 1918 och juris kandidatexamen i Uppsala 1925. Efter tingstjänstgöring var han verksam som advokat i Ludvika från 1929. Han avled 1960 i Ludvika. Margareta Anna Augusta Flodström utbildade sig till slöjdlärare. Både hon och brodern Anders Valdemar förblev ogifta och delade hushåll i Ludvika. Margareta Anna Augusta Flodström avled 1993.

*Anders Engelbrekt Flodström (1896-1974).*¹¹⁹

¹¹⁹ Bilden hämtad ifrån:

https://www.dalregementetsmuseer.se/13_personalia/000_1918_1231_1_flodstroem/1918_1231_1_flodstroem.htm

Anders Engelbrekt Flodström gifte sig 1923 med Dagny Britta Linnéa Johansson och de fick 1924 sonen Hans Anders. Engelbrekt gjorde militär karriär. Han avlade officersexamen i Falun och 1925–1927 genomgick han krigshögskolan. 1934 blev han kapten vid Generalstaben. Som major tjänstgjorde han som militärattaché i Moskva 1939–1942. Livet i Moskva var dock inget liv i lyx: Engelbrekt Flodström beklagade sina bostadsförhållanden i ett brev till Försvarsstaben 1941: ”Kassaskåpet står i sängkammaren, vilken är av den storleksordningen att två personer endast med stor svårighet kunna kläda sig samtidigt.” Och nog var klagomålen befogade, familjen på tre personer bodde i en lägenhet på 33 kvm på Vorovskigatan 52, som svenska staten hyrde av ASEA. De 33 kvm var fördelade på kokvrå och tre små rum: sovrum med skrivbord och kassaskåp, vardagsrum och i tredje rummet bostad och skrivbord för militärattachéns biträde. År 1946 befordrades Engelbrekt till överste och avslutade sin karriär som chef för arméns jägarskola. Engelbrekt Flodström avled 1974, i Stockholm.